

ΤΟ ΚΑΡΤΕΛ ΣΤΗ ΣΧΟΛΗ

Το καρτέλ και η Σχολή

Jacques Alain Miller

Προτείνουμε στους αναγνώστες του Δελτίου τις παρεμβάσεις του Jacques-Alain Miller που αφορούν το καρτέλ και τη Σχολή, κατά τη διάρκεια της συζήτησης στη συνάντηση των καρτέλ στις 6 Νοεμβρίου 1994 στην Αθήνα, με θέμα "η θέση του καρτέλ σε μια Σχολή ψυχανάλυσης".

Το καρτέλ αποτελεί επινόηση του Λακάν, σύγχρονη με αυτή της Σχολής.

Από πού προέρχεται το καρτέλ; Συνήθως δεν κάνουμε αυτή την ερώτηση, αντίθετα ρωτάμε από πού προέρχονται τα παιδιά. Ίσως όμως, υπάρχουν ορισμένοι που αναρωτιούνται από πού προέρχονται τα καρτέλ.

Το καρτέλ είναι μια επινόηση του Λακάν, σύγχρονη με αυτή της Σχολής. Πάνε τριάντα χρόνια από τότε, από τον Ιούνιο του 1964. Η επινόηση της Σχολής, την οποία όλοι έχουν λίγο-πολύ συνηθίσει, αποτελούσε ήδη για την εποχή γεγονός εξαιρετικά αξιοσημείωτο, διότι γνωστές ήταν μόνο οι εταιρείες των ψυχαναλυτών, οι ψυχαναλυτικές εταιρείες. Σε μια ψυχαναλυτική εταιρεία γίνεται κάποιος μέλος όταν είναι αναλυτής και όταν δεν φέρει ακόμα τον τίτλο, έχει τον τίτλο του "εταίρου" και όταν είναι αρχάριος είναι συμμετέχων. Ουσιαστικά όμως, σε μια ψυχαναλυτική εταιρεία η είσοδος γίνεται με βάση την αναγνώριση του "είναι κάποιος ψυχαναλυτής", πράγμα που προϋποθέτει ότι σε μια ψυχαναλυτική εταιρεία ξέρουμε τι είναι ένας ψυχαναλυτής.

Ο Λακάν δημιούργησε κάτι διαφορετικό, μια Σχολή. Η διαφορά έγκειται στο ότι η Σχολή, με την έννοια του Λακάν, υπάρχει για να ερευνηθεί "τί είναι ένας ψυχαναλυτής". Δεν έχει ως αρχή ότι το ξέρει ήδη. Κατά κάποιο τρόπο, όπως έλεγε ο Διογένης "ψάχνω έναν άνθρωπο", ο Λακάν το 1964 έφθασε με ένα λυχνάρι λέγοντας "ψάχνω έναν ψυχαναλυτή". Κατά βάθος, αυτό που υπάρχει στην καρδιά της σχολής είναι το ερώτημα "τι είναι αναλυτής", "τι είναι το τέλος της ανάλυσης", "πώς μπορούμε να μάθουμε κάτι περισσότερο περί αυτού". Τι κενοδοξία να παίρνει κάποιος τη θέση του αναλυτή! Ποιος μπορεί να πει ότι έκανε το γύρο της φαντασίωσης του; Ποιος μπορεί να πει ότι είναι μέσα στην πράξη (την αναλυτική) χωρίς προκατάληψη και οίκτο; Και αν κάποιος το πει, μπορούμε επίσης και να μην του έχουμε εμπιστοσύνη.

Η Σχολή ως τόπος ψυχαναλυτικής εκπαίδευσης.

Η Σχολή είναι επομένως ένας τόπος που κατοικείται από αυτό το ερώτημα. Δε σημαίνει ότι μπορούμε να είμαστε αναλυτές χωρίς να κάνουμε ανάλυση. Είναι όρος, όχι ίσως επαρκής, αλλά αναγκαίος, για το λόγο ότι είμαστε αναλυτές με "κάτι" που προσκλήσαμε από την ίδια μας την ανάλυση, με το αποτέλεσμα της ανάλυσης μας. Μπορούμε φυσικά, χωρίς να έχουμε κάνει ανάλυση, να "παίξουμε" τους αναλυτές. Υπάρχουν άνθρωποι που κατορθώνουν, με το να θέτουν το "σκηικό": "σας ακούω, πείτε μου", να εγκαθιδρύουν μια σχέση σε αυτή τη βάση.

Το γεγονός ότι η Σχολή δεν ισχυρίζεται ότι ξέρει τι είναι ένας ψυχαναλυτής, δεν ελάττωσε τα απαιτούμενα κριτήρια ως προς την ανάλυση, αντίθετα τα αύξησε κατά πολύ. Ουσιαστικά, στις Σχολές είμαστε πολύ περισσότερο απαιτητικοί στην εκπαίδευση των ψυχαναλυτών απ' ό,τι στις ψυχαναλυτικές εταιρείες. Είναι η άποψη μου, έχοντας γνωρίσει τί γίνεται σε αρκετές χώρες. Είμαστε λοιπόν απαιτητικοί και οι αναλύσεις γενικά που πραγματοποιούνται μέσα στο πεδίο που προσδιορίζεται από τη διδασκαλία του Λακάν είναι πιο μακροχρόνιες και πάνε, όπως λέμε, πιο "μακριά".

Το αποτέλεσμα αυτού του ανοίγματος από το Λακάν είναι ότι καταφθάνουν στις Σχολές, γύρω από τις Σχολές, πολλοί άνθρωποι. Σ' απάντηση σ' αυτό ο Λακάν πρότεινε το καρτέλ την ίδια στιγμή που πρότεινε τη Σχολή. Μπορώ να πω, νομίζω, από πού προέρχεται το καρτέλ γιατί, παρόλο που δε διαφαίνεται από τα Σεμινάρια του, ο Λακάν έδινε μεγάλη προσοχή στην επικαιρότητα. Το 1964, λοιπόν, νομίζω ότι εμπνεύστηκε από κάτι που επινόησαν οι φοιτητές της Σορβόννης. Οι φοιτητές της εποχής που προηγήθηκε του Μάη του 1968, διαμαρτύρονταν, αμφισβητούσαν τα μαθήματα από καθέδρας και είχαν επινοήσει ομάδες μελέτης. Δούλευαν χωρίς τους καθηγητές, επιφορτίζονταν δηλ. κατά κάποιο τρόπο τη διδασκαλία τους, αυτόνομα, κάτι σαν αυτο-διδασκαλία. Ήταν κάτι το ουτοπικό γιατί ήθελαν και να αναγνωρίζεται η εργασία αυτή ως πανεπιστημιακή και συγχρόνως να είναι εντελώς αυτόνομη.

Νομίζω ότι ο Λακάν εμπνεύστηκε από τις πανεπιστημιακές αυτές ομάδες εργασίας για να επινοήσει τα καρτέλ, τα οποία είναι επίσης ένα είδος αυτο-διδασκαλίας από τους μετέχοντες. Αποτελούν μια μορφή μετάδοσης, διαφορετική από τα σεμινάρια, η οποία έχει το ενδιαφέρον της και την οποία ο Λακάν τυποποίησε.

Το καρτέλ είναι μια μέθοδος αυτοδιδασκαλίας.

Πιστεύω, πράγματι, ότι εκεί που δημιουργείται μια Σχολή πρέπει επίσης να αναπτύσσονται καρτέλ, διότι δε σημαίνει ότι είναι το ίδιο πράγμα τα καρτέλ που είναι ενταγμένα σε μια Σχολή μ' εκείνα που δε λειτουργούν στα πλαίσια μιας Σχολής. Αν ξαναδιαβάσουμε προσεκτικά το κείμενο της ίδρυσης της Σχολής από το Λακάν, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτό που αποκαλούσε εργασία της Σχολής, (δηλαδή την επανάκτηση του φροϋδικού πεδίου, την επανόρθωση της αλήθειας της ψυχανάλυσης), την περνούσε κυρίως από την εργασία των καρτέλ.

Υπάρχουν και τα καρτέλ χωρίς Σχολή, όπως μια ομάδα στο Παρίσι που έχει την ονομασία "Συνιστώντα καρτέλ", η οποία θεωρούσε ότι με βάση τα καρτέλ θα συγκροτήσει σχολή, εξ' ου και η ονομασία τους. Δώδεκα χρόνια μετά, δεν έχουν ακόμα Σχολή και υπάρχουν πάντα τα "Συνιστώντα καρτέλ". Πράγμα που σημαίνει ότι είναι πολύ δύσκολο να φθάσουμε από τα καρτέλ στη Σχολή. Είναι καλύτερα να ξεκινήσουμε από τη Σχολή και να έχουμε τα καρτέλ της Σχολής. Σ' αυτή την περίπτωση τα καρτέλ εξυπηρετούν όχι μόνο την αυτο-διδασκαλία αλλά επίσης τη μελέτη και την κριτική στάση απέναντι στην παραγωγή των μελών του καρτέλ. Στην περίπτωση που, για παράδειγμα, ένα μέλος κάποιου καρτέλ προετοιμάζε μια παρέμβαση σε συνέδριο, ημερίδα κλπ, οι πρώτοι του ακροατές θα έπρεπε να είναι τα μέλη του καρτέλ του, οι οποίοι θα μελετούσαν το κείμενο του, θα του πρότειναν διορθώσεις κλπ.

Επομένως, το καρτέλ αποκτά δύο λειτουργίες: από τη μια, να περάσει από κόσκινο τα κείμενα του Λακάν και από την άλλη αυτά που παράγουν οι μετέχοντες στο καρτέλ. Είναι κάτι που δε γίνεται πουθενά μέχρι στιγμής και αν το κατορθώσουν οι σχολές του φροϋδικού Πεδίου, δηλαδή η παραγωγή κάποιας εργασίας να μην είναι παραγωγή μόνο κάποιου αλλά να την επιφορτίζεται και το καρτέλ, τότε πραγματικά θα επιτελέσουν ένα τεράστιο βήμα ως προς το προϊόν εργασίας και θα έχουμε σχολές αξίες του ονόματός τους.

77 Διακρίνει την ψυχαναλυτική ομάδα από το πολιτικό κόμμα ; Ποια η επιθυμία του Φρόντ.

Όταν ο Φρόντ γράφει την ψυχολογία των μαζών έχει αναμφίβολα κατά νου τις ψυχαναλυτικές ομάδες. Παρατηρεί και συγχρόνως προλαμβάνει την ανάπτυξη των φασιστικών ομάδων καθώς επίσης και των πολιτικών κομμάτων του 20ου αιώνα, όπως το κομμουνιστικό κόμμα. Νομίζω ότι έχει κατά νου την εμπειρία του διεθνούς ψυχαναλυτικού κινήματος, όπως ο ίδιος το θέλησε και το ζούσε τότε. Είναι σίγουρο ότι ο Φρόντ, από πάντα, αντιλαμβανόταν την ψυχανάλυση ως μια μέθοδο αλλά επίσης και ως προς υπεράσπιση αίτιο (υπόθεση). Γνωρίζετε ότι η Σχολή στη Γαλλία ονομάζεται Σχολή του "Φροϋδικού Αιτίου". Η λέξη αίτιο (cause) υπάρχει για παράδειγμα στην αλληλογραφία του Φρόντ με το μαθητή του Αμπραάμ. Και οι δύο, για το αίτιο, μιλούν αναφορικά μ' αυτά.

Υπήρξε πολύ γρήγορα μια διάσταση στράτευσης στην ψυχανάλυση. Ο Φρόντ δεν αρκέστηκε να είναι μόνο ο βιεννέζος θεραπευτής που δέχεται τους ασθενείς του. Συγκέντρωσε επίσης από την αρχή τους μαθητές του. Πρώτα στην αίθουσα αναμονής, την Τετάρτη. Ήταν για καιρό η "εταιρεία της Τετάρτης", το πρώτο καρτέλ ίσως. Στη συνέχεια, ο ίδιος θέλησε να επεκτείνει την ψυχανάλυση.

Μπορούμε να αναρωτηθούμε γιατί μια τέτοια επιθυμία. Είναι όμως σίγουρο ότι η επιθυμία αυτή του Φρόντ σημάδεψε την ψυχανάλυση. Έπειτα θέλησε να οργανώσει τους ψυχαναλυτές, τους μαθητές του. Κυρίως θέλησε να εξαγάγει την ψυχανάλυση από τη Βιέννη και από το εβραϊκό κύκλωμα. Ο Φρόντ θεωρούσε πολύ σημαντικό να ασχοληθούν με την ψυχανάλυση και μη-Εβραίοι, παρ' όλες τις αντιστάσεις του εβραϊκού κυκλώματος. Τελικά, η ψυχανάλυση υπάρχει παντού, αλλά χρειάστηκε πραγματικά να σπάσει ο Φρόντ την αντίσταση των πρώτων μαθητών του. Είχε τόσο πολύ χαρεί που οι Ελβετοί ψυχαναλυτές Bleuler και Jung προσχώρησαν στην ψυχανάλυση, που θέλησε αμέσως να κάνει το Γιούνγκ πρόεδρο του διεθνούς ψυχαναλυτικού κινήματος. Ήταν σκάνδαλο για τους μαθητές του. Ο Αμπραάμ του είχε εξάλλου πει ότι είχε άδικο, πράγμα που ο Φρόντ αναγνώρισε αργότερα.

Όπως το διαβάζουμε και μέσα σ' αυτό το δοκίμιο, ο Φρόντ γνώρισε όλα αυτά τα προβλήματα του ηγέτη μιας ομάδας. Διαισθάνθηκε επίσης σίγουρα το αίτημα που του έφθανε: "να είναι Χριστός", "Αρχιστράτηγος"... Εξ άλλου ακόμη και σήμερα συμβαίνει αυτό. Όμως, αυτό που κυρίως είχε να αντιμετωπίσει ο Φρόντ ήταν η πολύ ιδιαίτερη και αναμφίβολα πολύ ανησυχητική ισχύ του διδακτικού ψυχαναλυτή (didacticien), του επικυρωμένου ψυχαναλυτή, στον οποίο αναγνωρίζεται το δικαίωμα να εκπαιδεύει ψυχαναλυτές. Την εποχή εκείνη η ισχύς αυτή ήταν πολύ ιδιαίτερη. Και οι σύγχρονες ακόμη και σήμερα ψυχαναλυτικές εταιρείες που προέρχονται από το διεθνές ψυχαναλυτικό κίνημα είναι κατά μεγάλο βαθμό δομημένες έτσι. Ο Φρόντ αναρωτιέται "γιατί να είναι έτσι;", εφόσον η ψυχανάλυση θα έπρεπε τουλάχιστον να βοηθήσει το υποκείμενο να αποδεσμευθεί από τις ταυτίσεις. Γιατί τελικά να παρατηρούνται αυτά τα φαινόμενα "μιμητισμού";

Η δημιουργία της Σχολής είναι για το Λακάν ένας τρόπος να διασπάσει τις "κλίκες"

Η Σχολή είναι πράγματι για το Λακάν ένας τρόπος διάσπασης αυτών των ομάδων γύρω

από ένα διδακτικό αναλυτή, τις οποίες κάπου αποκαλεί "κλίκες". Μερικοί από σας έχετε την εμπειρία της Σχολής του Φρουδικού Αιτίου για παράδειγμα στο Παρίσι. Πιστεύω πραγματικά ότι δεν συνιστά "κλίκα". Φυσικά, υπάρχουν μερικοί ψυχαναλυτές που δουλεύουν περισσότερο από άλλους, αλλά δεν δημιουργούνται κλίκες γύρω τους. Υπάρχει το περιβάλλον της Σχολής που επιτρέπει την κυκλοφορία. Είναι, νομίζω, ένα σημαντικό αποτέλεσμα της δομής της σχολής, όπως τη θέλησε ο Λακάν. Παντού όπου υπάρχουν Σχολές είναι έτσι: υπάρχουν οι ψυχαναλυτές, η μεταβίβαση διανέμεται αλλά ένας ψυχαναλυτής δεν είναι Κύριος των αναλυόμενων του, οι οποίοι είναι μέλη της Σχολής. Και συνεπώς, στο χώρο της Σχολής τα πράγματα κυκλοφορούν.

Σε σχέση με τα καρτέλ, η Σχολή προτείνει να κάνει τη λίστα τους. Κατά τα άλλα, δεν είμαστε σε παιδικό σταθμό. Ο καθένας είναι ελεύθερος να χρησιμοποιήσει το καρτέλ όπως το αντιλαμβάνεται. Υπάρχουν κανόνες για το σχηματισμό του: τέσσερις που επιλέγουν έναν, τον Συν ένα. Είναι αλήθεια ότι είχε δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σ' αυτό στη Γαλλία το 1981. Αν ένα καρτέλ είχε πάνω από πέντε μέλη δεν αναγνωριζόταν, αν στους τέσσερις οι τρεις είχαν επιλέξει τον συν ένα από πριν, γίνονταν ιστορίες. Δεν είναι όμως αυτό το ουσιαστικό, χρειάζεται να διατηρηθεί το πνεύμα του καρτέλ, -το πρωτότυπο πνεύμα του - παρά οι τυπικοί κανόνες, παρόλο που για να γίνει μια λίστα, είναι επόμενο να υπάρχουν ορισμένα κριτήρια.

Αυτό που εξάλλου διέπει τα καρτέλ είναι η ποικιλομορφία και όχι η αυστηρή τυποποίηση. Δε ζητάει κάποιος, για παράδειγμα, να γίνει μέλος του κύκλου της Αθήνας για να είναι σε δηλωμένο καρτέλ. Τα πρόσωπα που δεν είναι ούτε μέλη ούτε φίλοι του κύκλου της Αθήνας και θέλουν να δηλώσουν τα καρτέλ τους, μπορούν να το κάνουν. Βεβαίως, υπάρχει διαφορά στο να είναι κάποιος μέλος του κύκλου ή όχι. Για την εργασία όμως σε καρτέλ όλοι είναι καλοδεχούμενοι. Αυτοί που εξασκούν κριτική απλά δεν έρχονται. Είμαστε έτσι ανοικτοί και έχουμε εμπιστοσύνη ότι με το χρόνο η αξία μιας εκπαίδευσης θα διαπιστωθεί. Ας πούμε ότι έχουμε εμπιστοσύνη στη λογική του σημαίνοντος.

Κάτι ακόμα για το καρτέλ : το καρτέλ σχηματίζεται αυθόρμητα, συχνά είναι ομάδες φίλων που πάνε μαζί στο καφενείο, είναι κάτι οικείο. Στο βάθος το καρτέλ είναι επίσης μια θεσμοποιημένη μορφή των συγκεντρώσεων στο καφενείο, με το προτέρημα ότι έχει περιορισμένη διάρκεια. Μπορούμε να το κάνουμε για ένα, δύο χρόνια και ύστερα προσκαλούμαστε να αλλάξουμε , να πάμε στο καφενείο με ανθρώπους που δε γνωρίζουμε. Όταν είμαστε μικροί, μας μάθαιναν ότι δεν πρέπει να πηγαίνουμε ποτέ στο καφενείο με ανθρώπους που δε γνωρίζουμε. Αντίθετα, στη Σχολή η μέθοδος αυτή συναλλαγής έχει το καλό ότι σπάει τις καθιερωμένες οικειότητες και επιτρέπει καινούριες με άλλους συναδέλφους.

Η ψυχανάλυση δεν είναι μονοπώλιο.

Από τη στιγμή που ο Ζακ Λακάν διέλυσε το 1980 τη Φρουδική Σχολή του Παρισιού, δεν είναι πλέον δυνατό στους ψυχαναλυτές να σχηματίσουν σχολές και ψυχαναλυτικούς θεσμούς. Είναι απ' ό,τι φαίνεται μια άποψη που κυκλοφορεί στην Αθήνα. Δε γνωρίζω, προσωπικά, τους ανθρώπους που υποστηρίζουν κάτι τέτοιο και είμαι διατεθειμένος να συζητήσω μαζί τους γι' αυτό το ζήτημα. Θεωρώ πραγματικά ότι είναι ένα σημαντικό ερώτημα. Και σε άλλες χώρες, όχι μόνο στην Ελλάδα την οποία δε γνωρίζω ακόμα καλά, διαπιστώνουμε την ύπαρξη αυτού του φαινομένου που αναπτύχθηκε εδώ και δεκαπέντε χρόνια ψυχαναλυτές που αποκαλούνται ανεξάρτητοι, που δεν είναι γραμμένοι στην Δ.Ψ.Ε., - οργάνωση που έχει τις απαιτήσεις και τα κριτήρια της, -που δεν ανήκουν στο Φρουδικό Πεδίο και που εξασκούν την ψυχανάλυση, την ψυχοθεραπεία κατά τρόπο ανεξάρτητο. Πρόκειται για διεθνές φαινόμενο, που αναμφίβολα οφείλεται στη μεγάλη επέκταση της κλινικής πρακτικής με τους ασθενείς, της πρακτικής της ομιλίας.

Η Δ.Ψ.Ε. θεωρούσε για αρκετό διάστημα ότι είχε το μονοπώλιο της ψυχανάλυσης στον κόσμο και ότι θα της αναγνωριζόταν αυτή η παραπάνω λειτουργία από τα Κράτη. Ακόμα θυμάμαι το 1981, όταν δημιουργήθηκε η Σχολή του Φρουδικού Αιτίου, μια συνέντευξη του κυρίου Anzieu, όπου έλεγε ότι ήθελε να αιτηθεί στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης να μην αποκαλούνται οι λακανικοί "ψυχαναλυτές". Είναι κάτι το αστείο, που δεν στέκει για λόγους ουσίας. Εξάλλου, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η Δ.Ψ.Ε. καταδικάστηκε από τα αμερικάνικα δικαστήρια για απόπειρα μονοπωλίου και αναγκάστηκε να πληρώσει εκατοντάδες χιλιάδες δολάρια. Δημιούργησε ένα τρομερό έλλειμμα στον προϋπολογισμό της και τελικά ένα τμήμα του προστίμου που οφείλε, πλήρωσε η αμερικάνικη Δ.Ψ.Ε. Εμείς, βέβαια, δεν είμαστε καθόλου για το μονοπώλιο ,δεν το θεωρούμε εφικτό. Ήταν μια παιδιάστικη θέση της μεγάλης σεβαστής Δ.Ψ.Ε.

Δεν εκπαιδεύεται κάποιος μόνος του

Δεν είμαστε υπέρ του μονοπωλίου. Αναγνωρίζουμε την ύπαρξη των ανεξάρτητων

ψυχαναλυτών. Διαφωνούμε όμως, όταν οι ανεξάρτητοι αυτοί ψυχαναλυτές θεωρούν ότι η σωστή θέση ενός ψυχαναλυτή είναι: "πρέπει να είναι κανείς ανεξάρτητος ψυχαναλυτής για να είναι ψυχαναλυτής". Δεν το πιστεύω. Τις περισσότερες φορές είναι ανεξάρτητοι για λόγους προσωπικής τους καριέρας, διότι δεν έγιναν δεκτοί στην Δ.Ψ.Ε, η οποία έχει τους κανόνες της και δεν είναι και αρκετά λακανικοί για να είναι στις λακανικές ομάδες. Είναι μεταξύ των δύο ή σε άλλη περίπτωση έχουν λακανική εκπαίδευση και δεν έχουν βρει ομάδα που να τους ταιριάζει. Παραδέχονται ότι η θέση τους είναι ένα είδος αρνητικής επιλογής. Διαφωνούμε όταν υποστηρίζουν: "Έτσι πρέπει να είναι ένας ψυχαναλυτής". Δε συμφωνώ γιατί οι περισσότεροι απ' αυτούς εκπαιδεύτηκαν σε μια σχολή, σε μια ψυχαναλυτική εταιρεία. Όταν είναι κάποιος μόνος του, δεν υπάρχει οργανωμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης, δεν υπάρχει βιβλιοθήκη, δεν υπάρχει περιοδικό, δεν υπάρχει ανταλλαγή με τους συναδέλφους. Επομένως, δεν είναι δυνατόν να εκπαιδευθεί κάποιος μόνος του.

Η καρδιά της μετάδοσης: ο θεσμός. Η Σχολή απαντά στην αναγκαιότητα εκπαίδευσης των ψυχαναλυτών.

Εκπαιδεύεται κανείς πάντοτε μέσα σε ένα θεσμό, συχνά σαν παράσιτο, παρακολουθώντας μερικά πράγματα, παίρνοντας ό,τι είναι καλό και γυρίζοντας μετά σπίτι του όπως τα μυρμήγκια που έχουν μαζέψει κάτι. Αυτό όμως που συνιστά την καρδιά της μετάδοσης της ψυχανάλυσης, και αυτό από την εποχή του Φρόυντ, είναι τα θεσμικά πλαίσια. Αν κάποιος μπορούσε πραγματικά να μείνει τελείως μόνος, σαν μεγάλο πνεύμα στην μοναξιά του, ήταν ο Λακάν.

Και ο Λακάν δεν το θέλησε ποτέ αυτό. Ανήκε σε μια ομάδα. Δημιούργησε τη δική του ομάδα όταν ήταν 63 χρόνων και αυτό γιατί πραγματικά δε μπορούσε να κάνει διαφορετικά. Δεν είναι αστέιο να ασχοληθεί κανείς με όλα όσα απαιτούνται σε διοικητικό επίπεδο αλλά άπαξ και το έκανε, το έκανε σοβαρά. Συμμετείχα στο τελευταίο Διευθυντήριο της Φροϋδικής Σχολής του Παρισιού. Κάθε βδομάδα, μέχρι τα ογδόντα του, ο Λακάν έκανε το καθήκον του στο εν λόγω Διευθυντήριο που τσακώνονταν σαν 'Κατίνες'. Οι διαφωνίες του Διευθυντηρίου της Φροϋδικής Σχολής πραγματικά δε συγκρίνονται με τις φιλικές μικροδιαφωνίες που υπάρχουν μεταξύ των Ελλήνων.

Γιατί το θεσμικό πλαίσιο είναι σημαντικό;

Είναι ουσιαστικό για την εκπαίδευση. Στην ψυχανάλυση, ο ψυχαναλυτής όταν δουλεύει είναι αναγκαστικά μόνος. Στην ψυχοθεραπεία όχι πάντα. Π.χ. οι φίλοι μας της Tavistok clinic, χρησιμοποιούν κάμερα στις συνεδρίες για να φιλμάρουν, να εξηγήσουν. Στην καθαυτό όμως ψυχανάλυση, ο ψυχαναλυτής είναι τελείως μόνος. Υπάρχει επιπλέον η μεταβίβαση, η οποία μπορεί να "ζαλίσει" τελείως τους ψυχαναλυτές: γυναίκες, άνδρες έρχονται να τους δουν, τους μιλάνε, αρχίζουν να τους αγαπάνε, να τους βρίσκουν καταπληκτικούς. Είναι, λοιπόν, σαν ένα επικίνδυνο ελιξήριο για τον ψυχαναλυτή και γι' αυτόν που παίρνει αυτή τη θέση.

Η επιθυμία του Λακάν είχε σαν αποτέλεσμα "τη διαδικασία του περάσματος" στη Σχολή.

Όλη η προσπάθεια του Λακάν έγκειται στο να "κοινωνικοποιήσει" εκ νέου τον ψυχαναλυτή, να επινοήσει ένα κοινωνικό δεσμό που να του ταιριάζει αλλά που συγχρόνως δεν θα είναι της τάξης της ταύτισης. Κυρίως να μην τον αφήσει τελείως μόνο. Και για το τέλος της ανάλυσης ο Λακάν πρότεινε τη διαδικασία του περάσματος που προϋποθέτει κάποια μεταβίβαση προς το θεσμό, (θεσμός που επανακοινωνικοποιεί τον ψυχαναλυτή).

Ας πούμε τα πράγματα πιο ξεκάθαρα σε σχέση με τον ανεξάρτητο ψυχαναλυτή. Όταν έχει μια πρακτική και έχει μια πελατεία και λέει σε αυτούς πάνω στους οποίους εξασκεί κάποια επιρροή: "δε χρειάζεται Σχολή, εγώ μένω μακριά από όλα αυτά", το αποτέλεσμα είναι ότι διαιωνίζει τη δική του θέση. Αυτός μόνος, θα υπάρχει για χρόνια, ο ψυχαναλυτής που πάνε να δουν αλλά που δεν θα επιτρέψει στους μαθητές του να προχωρήσουν.

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στη Σχολή του Φροϋδικού Αιτίου, την Ευρωπαϊκή Σχολή τώρα και τους άλλους; Είναι ότι εμείς έχουμε εξασφαλίσει την προώθηση των ανθρώπων. Γνώρισα φοιτητές αρχάριους στην ψυχανάλυση που είναι τώρα ψυχαναλυτές γνωστοί σ' όλο τον κόσμο. Και αυτό μόνο η Σχολή του Φροϋδικού Αιτίου το κάνει. Διότι για τις άλλες ομάδες στη Γαλλία, αυτό που λέγεται εδώ και δεκαπέντε χρόνια είναι: Να η ομάδα του Melman, η ομάδα της Maud Mannoni. Δε λέμε όμως για την σχολή του Φροϋδικού Αιτίου ότι είναι η ομάδα του Jacques Alain Miller, θα ήταν ψέμα. Είμαστε πολλοί και υπάρχει συνεχής διαδοχή, ήμουν γραμματέας του Φροϋδικού Αιτίου για δύο χρόνια. Πάντως δεκατέσσερα χρόνια μετά διαπιστώνουμε ότι είναι η μόνη ομάδα στη Γαλλία που εξασφάλισε την προώθηση νέων προσώπων. Κάθε φορά που ανοίγω ένα περιοδικό των άλλων λακανικών ομάδων δε βλέπω παρά τα ονόματα των ανθρώπων που γνώριζα ήδη από την Φροϋδική Σχολή, δε βλέπω καινούρια.

Είναι πολύ επιζήμιο για κάποιον που έχει θέση εξουσίας, που είναι δάσκαλος, να υποστηρίζει ότι δε χρειάζονται σχολές. Το αποτέλεσμα είναι ότι εμποδίζει ορισμένο αριθμό ανθρώπων να εκπαιδευτούν και να γίνουν ίσοι μ' αυτόν σε μερικά χρόνια. Γι' αυτό το λόγο, αυτό που "παίζεται" σε σχέση με τα θεσμικά πλαίσια έχει μεγάλη βαρύτητα.

Ο Φρόνυτ δίνει έμφαση στο ερωτικό στοιχείο που υπάρχει στον κοινωνικό δεσμό.

Μπορούμε να πούμε ότι οι στοιχειώδεις θεωρήσεις του Φρόνυτ για το Στρατό και την Εκκλησία δεν εξηγούν πραγματικά την κοινωνία. Το σύγχρονο Κράτος δε συνίσταται, όπως το λέει ο Φρόνυτ, από την δομή της Εκκλησίας και του Στρατού. Επιπλέον η Εκκλησία διασχίζει τους αιώνες, ακόμα θα μπορούσαμε να αναφερθούμε και στους πάπες. Η Εκκλησία θάβει τους Πάπες. Ένας Πάπας πεθαίνει, αμέσως βρίσκουν έναν άλλο, διότι συνεχίζει να λειτουργεί. Όσο για τον Αρχιστράτηγο, δεν πεθαίνει βέβαια στο πεδίο μάχης πλέον, όπως στην αρχαιότητα, και αυτό όχι γιατί είναι δειλός, αλλά γιατί έχει αλλάξει η τεχνική. Η κοινωνία όμως δε λειτουργεί έτσι ούτε το Κράτος. Ο θεσμός του Κράτους έχει τη δική του συνεκτικότητα. Ο θεσμός είναι ένας Λόγος (discours), με την έννοια που του δίνει ο Λακάν: ο θεσμός είναι μια φόρμουλα η οποία εγγράφεται και στην οποία διάφορα πρόσωπα μπορούν να πάρουν θέση.

Πρέπει να αναρωτηθεί κάποιος γιατί ο Φρόνυτ αντιλαμβάνεται έτσι τα πράγματα. Δίνει έμφαση, παράλα αυτά, στο ερωτικό στοιχείο που υπάρχει στον κοινωνικό δεσμό. Δεν είχε πάντα την ίδια θέση για το ζήτημα αυτό. Εξασκεί κατά κάποιο τρόπο κριτική στην Εκκλησία και το Στρατό αλλά, αν πάρετε ένα χωρίο στο βιβλίο του "Δυσφορία μέσα στον πολιτισμό" στο οποίο συγκρίνει τον παλιό με τον νέο κόσμο, την Ευρώπη και τις Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής, λέει ουσιαστικά, ότι στον παλιό κόσμο υπάρχουν οι ομάδες που είναι αληθινές ομάδες διότι υπάρχει ο πατέρας και γύρω-γύρω μια αφθονία ερωτικών δεσμών που η παρουσία του προκαλεί.

Στην Αμερική πρόκειται για (κολεγιακή) αυτοκέφαλη κοινωνία, δεν υπάρχει αυτό το μέγεθος των λιμπιντικών δεσμών όπου η ένταση δημιουργεί το ενδιαφέρον της ομάδας. Και είναι αλήθεια, όταν σε μια ομάδα ένας πατέρας κάνει τον πατέρα, οι γιοί του τον συναγωνίζονται. Είναι όπως η πρωταρχική ορδή με το ζήτημα του μοιράσματος των γυναικών.

Υπάρχει ένταση. Στην άλλη περίπτωση, του συλλογικού, η κυριαρχία των επιτροπών είναι λιγότερο διεγερτική. Η διανοητική διεγερση δεν είναι ασυμβίβαστη με τη λιμπιντική. Αντίθετα, συνδέεται.

Ποια ήταν τελικά η θέση του Λακάν, η λύση που πρότεινε; Καταρχήν ότι το ερωτικό στοιχείο δεν είναι δυνατόν να εξαλειφθεί. Δεύτερον ότι στην σύγχρονη εποχή το συλλογικό έχει τη συνεκτικότητα και την αξία του. Δεν είναι δυνατό να εξαλειφθεί. Όπως ακριβώς όταν ο Κλεισθένης αναδεικνύει το δήμο και του δίνει την κυριαρχία, το γεγονός αυτό τον τοποθετεί πολύ γρήγορα ανάμεσα στους πρώτους πολίτες. Και ο Θουκυδίδης το λέει σε σχέση με τον Περικλή ονομαστικά: η ισχύς του δήμου συνίσταται στην κυβέρνηση του ενός. Επομένως υπάρχει ένα στοιχείο που δεν μπορεί να εξαλειφθεί. Η σύγχρονη εποχή είναι εποχή της δημοκρατίας και όχι της τυραννίας. Η ιδέα του Λακάν είναι ότι δεν πρέπει να επιβαρύνουμε την κατάσταση, "να μη βιαζόμαστε". Ήτοι όντος: το να μην προσθέτουμε φανταστική αισχυντία, είναι μια αναγκαιότητα δομική.

Η λειτουργία του Συν - ένα.

Μία ομάδα έχει ανάγκη από μια λειτουργία σε σχέση με την οποία προσδιορίζεται. Ο Λακάν την ονομάζει "Συν-ένα", είναι μια καθαρή λειτουργία, μια αντικειμενική αναγκαιότητα. Χρειάζεται ένας Συν-ένας, όχι ένας βασιλιάς ή ένας τύραννος, αλλά ένας Συν-ένας.

Αυτός ο Συν-ένας εναλλάσσεται, δεν είναι για όλη του τη ζωή ούτε μέχρι μάχης θανάτου. Στη θέση του φόνου του πατέρα υπάρχει η εναλλαγή. Κατ' αυτό τον τρόπο είναι προφανές ότι οι λιμπιντικοί δεσμοί της ομάδας δε βρίσκονται σε ένταση. Και είναι πολύ επικίνδυνο να βρεθούν σε ένταση, διότι μπορούμε πολύ εύκολα να φθάσουμε σε δέκτες. Οι σέκτες θα έχουν σίγουρα επιτυχία στον πολιτισμό μας στον οποίο επικρατεί μια ομογενοποίηση όλου του κόσμου και συγχρόνως ένα ρεύμα που δημιουργεί εκ νέου διαφορές μέσα στις μικρές ομάδες. Η σέκτα, είναι πολύ επικίνδυνο για την ψυχανάλυση.

Επομένως, μέσα στην ψυχαναλυτική ομάδα νομίζω ότι αυτός είναι ο προσανατολισμός του Λακάν: δε θέτουμε σε ένταση τις λιμπιντικές σχέσεις, αντίθετα τις λογικοποιούμε, με την έννοια της μαθηματικής λογικής. Λογικοποιούμε τη λειτουργία του Συν-ένα. Κάτι που στο σύνολο του είναι πιο υγιές.